

AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
NİZAMİ GƏNCƏVİ ADINA
MİLLİ AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATI MUZEYİ

RİSALƏ

Araşdırmalar toplusu

12

Bakı – “Elm və təhsil” – 2016

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası
Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi
Elmi Şurasının 15 sentyabr 2016-cı il tarixli (protokol № 7)
qərarı ilə çap olunur

Redaktor: AMEA-nın həqiqi üzvü,
filologiya elmləri doktoru,
professor
Rafael HÜSEYNOV

Redaksiya heyəti:
Kamil Allahyarov, filologiya elmləri doktoru, professor
Xatirə Bəşirli, filologiya elmləri doktoru
Şəfəq Əlibəyli, filologiya elmləri doktoru
Aida Qasımova, filologiya elmləri doktoru, professor

Məsul katib:
Kəmalə Nuriyeva

Risalə. Araşdırmalar toplusu. 12-ci kitab
Bakı, “Elm və Təhsil” nəşriyyatı, 2016, 212 səh. Şəkili

Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinin beş topludan ibarət elmi-tədqiqat “Xəmsə”sinə [“Şərq” (Tərcümə toplusu), “Məclis” (Mərəsimlər toplusu), “Xəzinə” (Kataloqlar toplusu), “Qaynaq” (Mənbələr toplusu)] daxil olan “Risalə” Araşdırmalar toplusunun bu sayı akademik Rafael Hüseynovun rəhbəri olduğu gənc alimlərin məqalələrindən tərtib edilmişdir. Məqalə müəllifləri arasında elmlər doktorları, fəlsəfə doktorları da var, dissertasiya müdafiəsinə hazırlaşan cavan tədqiqatçılar da. Akademik Rafael Hüseynovun elmi məktəbinin təmsilçiləri olan bu araşdırıcılar Azərbaycan klassik və müasir ədəbiyyatının bir sıra aktual və az öyrənilmiş problemlərinə yeni görüş bucağından yanaşırlar.

Türkan QƏDİROVA
AMEA Nizami Gəncəvi adına
Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi

Açar sözlər: Cənubi Azərbaycan, poeziya, ana dili problemi, milli hərəkət, demokratik poeziya

Key words: South Azerbaijan, poetry, mother tongue problem, national movement, democratic poetry

Ключевые слова: Южный Азербайджан, поэзия, проблема родного языка, национальное движение, демократическая поэзия

CƏNUBİ AZƏRBAYCAN DEMOKRATİK POEZİYASINDA
ANA DİLİ PROBLEMİ

Keçən əsrin əvvəllərindən etibarən Şimali Azərbaycanda bolşevik imperiyası, Cənubi Azərbaycanda isə şahlıq rejimi tabeliyində olan xalqlara münasibətdə müstəmləkəçilik siyasəti yeridirdilər. Nə Şimalın, nə də Cənubun vəziyyəti ürəkaçan idi. Cənubda – hələ illər əvvəl vətənin bağrından qoparılan torpaqlarda ana dili – Azərbaycan dili qadağan edilmiş, bu dildə məktəblərin fəaliyyətinə, qəzet və jurnalların nəşrinə icazə verilmirdi. Şimalda isə anadilli məktəblər, ali təhsil ocaqları, hətta Elmlər Akademiyası olmasına baxmayaraq, bolşevik rejimi xalqın say-seçmə ziyalılarını onillərlə repressiya odunda yandırmış, məhv etmişdi.

1930-cu illərin sonu, 1940-cı illərin əvvəllərində tabeliyində yaşayan xalqları milli zülm altında saxlayan İran diktaturası olası üsyanlara, qiyamlara qarşı İngiltərə, Almaniya, ABŞ kimi xarici dövlətlərə dilxošluq edib yaltaqlanırdı. Təbii ki, bu qorxular əsassız deyildi, çünki Cənubi Azərbaycanda antifeodal ovqat gündən-günə artmaqda idi.

Cənubi Azərbaycanda 1941-1946-cı illəri əhatə edən Milli hərəkət dövrü, eyni zamanda 1945-ci ildə bu hərəkətin layiqli nəticəsi olan Milli Hökumətin yaranması azömrü olmasına baxmayaraq, xalqımızın qəhrəmanlıq və vətənpərvərlik salnamələrindən biri hesab oluna bilər.

"1941-ci il iyun ayının 22-də alman faşizminin SSRİ-yə hücumuna qədər artıq İranda təsir dairələri uğrunda Almaniya, İngiltərə və SSRİ arasında gərgin hərbi siyasi rəqabət gedirdi. Bu rəqabətin arxasındakı hədəf – İranın təbii sərvətlərinin, o cümlədən ölkənin cənub-qərbindəki böyük neft yataqlarının ələ keçirilməsi idi" [6, 303]. İranda 1925-ci ildə taxta çıxmış ingilispərəst Rza xanın 1941-ci ildə qanlı hakimiyyətinə son qoyulması ilə Cənubi Azərbaycanda Milli hərəkət də öz ilk addımlarını atmağa başlamış oldu. Həmin ildə SSRİ qoşunları İran ərazisinə daxil oldu. Bundan sonrakı zaman kəsimində İ.Stalinin Milli Hökuməti məqsədli şəkildə dəstəkləməsi, Azərbaycan Demokrat Partiyasının qurulmasına bilərəkdən qarşı çıxmaması, bununla da S.C.Pişəvərinin və onun əqidə yoldaşlarının İ.Stalinin planları ilə aldadılması hadisələrin inkişafını tamamilə dəyişdi. Məhz bütün bunların nəticəsində böyük məqsədlərlə və ümidlərlə yaradılan Milli Hökumətin məhvi qaçılmaz oldu.

Sonu arzuolunmaz olsa da, Azərbaycan demokratları qısa müddətdə öz istədiklərinə nail ola bildilər. 1945-ci il dekabr ayının 12-də (21 Azər) Milli

Hökumət quruldu. "Lakin cəmisi bir il davam edən və Pişəvərinin sözləri ilə desək, "Hər iki İrani və eləcə də Yaxın və Orta Şərqi oyadan", azadlığa doğru istiqamətləndirən 21 Azər hərəkatı, Azərbaycan Milli Hökuməti tarixə təsirsiz qalmadı. Özündən sonra gələn növbəti ictimai azadlıq dalğaları üçün təkanverici mənbə rolunu oynadı [1, 200].

1946-cı il aprel ayının 4-də Tehranda İranla SSRİ arasında müqavilə imzalandı. Bununla da sovet hakimiyyətinin Milli Hökumət barədə əvvəldə dediyimiz gizli planları rəsmi dövlət sənədinə çevrildi. Azərbaycan Milli Hökumətinin taleyi birdəfəlik öz acı həllini tapmış oldu. Bu, indiyə kimi sovet hakimiyyətinə daim inanan və sədaqətli qalan S.C.Pişəvərinin bütün inamını sarsıtdı. O, 1946-cı ilin 12 dekabrına kimi qeyri-bərabər "döyüşdə" mübarizə apardı, lakin bu tragik müqavimətin heç bir nəticəsi olmadı. Demokratların bir çoxu öldürüldü, sağ qalanlar həbs edildi, sürgünə göndərildi, imkan tapanlar isə Şimali Azərbaycana pənah apardı. Cənubi Azərbaycanda bütün demokratik təşkilatlar qadağan edildi, Milli Hökumət zamanı yaradılmış mədəni-maarif ocaqları dağıdıldı. "Ana dili" dərsləri yenidən nəşrə başlamışdı ki, Azərbaycan məktəbləri bağlandı. Azərbaycan dilində yazmaq yenidən qadağan olundu. Lakin unutmamalıyıq ki, xalqın qeyrətli oğulları öz mübarizələrini həmişə davam etdirmişdir.

Cənubdakı Milli hərəkat xüsusilə 1945-1946-cı illərdə ümumxalq xarakteri almışdı. Onun öz qısa ömrü ərzində təkcə Azərbaycan deyil, həm də İran tarixində əbədi iz qoymuş xidmətlərindən başlıcası ədəbiyyat, mədəniyyət, maarif və dil sahəsində gördüyü işlərdir. Milli Hökumət yarandığı andan İran həyatı üçün uyğun olmayan mədəni tədbirlər keçirmiş və bir sıra qurumlar yaratmışdı. Onun əsas qanunlarından biri Azərbaycan türkcəsinin – Azərbaycan dilinin Cənubi Azərbaycanın rəsmi dövlət dili elan edilməsi haqqında qanun idi. Bu qanuna əsasən bütün dövlət idarələrində, orduda, məhkəmələrdə, Məclisdə Azərbaycan dili işlənməli, məktəblərdə, ali təhsil müəssisələrində əsas təhsil Azərbaycan türkcəsində olmalı idi.

Tarix boyu milli dilin qorunub saxlanması, onun yaşaması uğrunda ölkənin vətənpərvər qüvvələrinin apardıqları mübarizələrin ardı-arası kəsilməmişdir. Cənubi Azərbaycan Milli Hökumətinin də ana dili problemini ən vacib məsələlərdən biri kimi irəli sürməsi, ana dili və onun varlığı naminə mübarizə aparması müxalif qüvvələrin hiddətini daha da artırır. Ona görə də hərəkat məğlub olan kimi bu qanlı canilər şair və ziyalılara amansız divan tutmuşdular.

Ədəbi hərəkatın ziyalıları dil məsələsində tutduqları mövqeyi Milli Hökumətin mətbu orqanı olan "Azərbaycan" qəzetində belə nümayiş etdirirdilər: "Dilimiz xalqın yaratdığı dastanlar, zərbi-məsəllər, hekayə və nağıllar vasitəsilə dünyanın ən böyük dilləri ilə rəqabət edə bilər. Şairlərimiz, ədiblərimiz bu dil vasitəsilə öz ehsaslarını, öz hünər və sənətlərini meydana gətirib xalqın nəzərini cəlb edə bilərlər" [3, 29].

Cənubi Azərbaycan demokratik poeziyasında ümummilliyet siyasi azadlıq ideyaları ilə yanaşı, ana dilinə həsr edilən əsərlər də dövrün siyasi məntiqinə cavab verirdi. Həmin dövrdə əksər şairlərin yaradıcılığında ana dilinin müqəddəsliyi, zənginliyi, əvəzolunmazlığı ilə bağlı şeirlərə tez-tez rast gəlmək mümkündür.

**Ey vətən, uğrunda hər an hazırım can verməyə,
Qoy mənim cismim boyansın qana, Azərbaycanım.**

Bu misraların müəllifi Milli hərəkatın şəhid şairlərindən biri Məhəmməd-bağır Niknamdur. O, vətən üçün, lazım olarsa, canından keçməyə hazır olduğunu səmimi şeirlərində dilə gətirmiş, 1946-cı ildə Milli Hökumətə qanlı divan tutulanda o da bir çox şair kimi qətlə yetirilmişdir. Onun "Doğma dilim" şeiri də sahib olduğu əqidənin təzahürlərini özündə daşıyır. Mənalı yaradıcılıq yolu keçmiş şair bu şeirində xalqın ana dili ilə onun varlığını vəhdətdə götürür. Çünki bu dildə anası ona layla oxuyub, bu layla ilə el ruhu onun qanına hopub. Məhz buna görə də heç kim bu dili ondan qopara bilməz.

**Xatircəməm doğma, şanlı elimdən,
Bağlamışam öz əlimə belimi.
Bunu bil ki, ala bilməz əlimdən,
Düşmən mənim şirin ana dilimi [4, 173].**

Hər cür səadətın açarı olan dil bütün müşkül işləri həll etməyə qadirdir. Bununla şair öz xalqının dərdinin əsas dərmanının dil birliyi olduğuna işarə edir. O söyləyir ki, bir millətin yurdunu viran da qoysan, o yenə ayağa qalxa bilər, lakin dilini əlindən alsan, bu, əsl fəlakət olar:

**Bir millətin yurdun xarab əyləsən,
Yenə özün yığıdırar bu millət.
Dilin alsan, bağrın kabab əyləsən,
O milləti məhv əyləyər fəlakət [4, 173].**

Cənubi Azərbaycan poeziyasını yeni üsullu şeirlərlə zənginləşdirən şairlərdən biri də Həbib Sahir olmuşdur. 1941-1946-cı illəri əhatə edən Təbriz dövrü onun yaradıcılığının ikinci və ən məhsuldar dövrü hesab edilir. Şübhəsiz ki, burada yaranan Milli Hökumət onun yaradıcılığının ictimai-siyasi məzmununa da təsir etmişdir. Şeirlərində milli azadlığı tərənnüm edən şair bu problemlərin xalq üçün əhəmiyyətini həssaslıqla dərk edirdi. Belə bir şairin dil probleminə toxunması heç də təsadüfi deyil.

"Tərəhhat inanma!" başlıqlı şeirində Sahir göstərir ki, bizim türk dili həm şirin, həm də zəngin dildir, o daim bir günəş kimi işıq saçır. Belə gözəl bir dil varkən başqalarının dili bizim nəyimizə gərəkdir? Ona görə də heç kim yolunu çaşıb türkcə danışdığı halda farsa yazmasın:

**Yadın dili: "boyunduruq"!
Bir keçiddir: buruq-buruq.
Gəl, atəşə, qızım, yanma,
Tərəhhata çox inanma!
Zəngi danmaz öz dilini,
Hindi sevər öz elini.
Kimsə yolun çaşıb açmaz
Türki deyib, farsı yazmaz! [5, 41]**

Kərim Məşrutəçi Sönməz Cənubi Azərbaycan poeziyasının ən istedadlı nümayəndələrindən biridir. O, vətən dərdi ilə yaşayan, hər iki Azərbaycanın kədərinə qəmlənib, şad gününə sevinən vətəndaş şairdir. Sönməzin müxtəlif mövzulu şeirləri içərisində ana dili mövzusunə da rast gəlmək mümkündür.

**O gündən ki dilim "ləhcə" sayıldı,
Yatmış təbim bir diksinib ayıldı,
Bu ayrılıq ölkəmizə yayıldı.
Damarlarda qeyrət qanı qaynadı,
Pashı qələm əlimizdə oynadı [5, 181].**

Şair də, digər qələm yoldaşları kimi, düşmənin onun elinə, dilinə, xalqına qarşı olan kini görür, bunu elə öz ana dilində ürək yanğısı ilə dilə gətirir:

**Yurduma hər gələn əliboş gəlir,
Gedəndə çantasın doldurur gedir.
Xalqıma, elimə, dilimə qarşı
Olduğu kinəsin bildiri gedir [5, 180].**

Yaradıcılığı elə Milli hərəkatın ilk illərindən başlayan şairimiz Mir Mehdi Çavuşı öz şeirlərində vətəni, xalqı və azadlığı tərənnüm etmişdir. Azərbaycan türkcəsinin daim təhdid altında olması, onun bir dil kimi aradan çıxarılmasına çalışılması bir el şairi kimi onu da narahat etmiş, lakin heç bir təsirin bu dili sarsıdacağına inanmamışdır:

**Səbt edib səfheyi-tarixinə dövrən dilimi,
Saxlayıbdır bilin hər əsrdə taban dilimi.
Bir çıraqdır ki, onun yandırır əvvəldə zaman,
Söndürənməz ola gər min kərə tufan dilimi [4, 145].**

Şair söyləyir ki, onun vətəni Azərbaycandır, dili Azərbaycan dilidir, bu yurd da, bu dil də minillərdir yaşayır. Xalqımız nəyə görə Şah İsmayla hörmət bəsləmişdir? Çünki o, dilimizi saraylara sultan etmişdir. O, heç vaxt razı olmaz ki, kimsə onun dilini təhqir edə, axı bu dildə anası ona layla demiş, onun nazını bu dildə çəkmişdir. Baxmayaraq ki, illərlə bu dil zindanlarda həbs olmuşdur, lakin indi o, çiçəklənən vətəndə yenidən gülüstana dönüb.

**Daha yox zərrəcə qorxum, edə gər qəm tüğyan,
Çün doğub ilk baharım, güldürə nalan dilimi.
Qoy gül açsın ana yurdum, ona gülsün bu elim,
Eləsin eşqilə qoy indi gülüstan dilimi! [4, 146]**

Demokratik poeziyanın digər görkəmli nümayəndəsi İbrahim Zakir 60 ildən artıq bədii yaradıcılıq yolu keçmişdir. O, 1941-1946-cı illərdə Cənubi Azərbaycan Milli azadlıq hərəkatının yaxın iştirakçısı olmuş, Milli Hökumətdə məsul vəzifədə çalışmışdır.

İ.Zakirin "Mənim öz dilim var" adlı süjetli şeiri İran tabeliyində olan Cənubi Azərbaycanın qarşısında duran ana dili probleminin bədii təsvirini

verir. Şeirdə göstərilir ki, ana dilində məcmuə oxuduğu üçün bir gənci yolda polis saxlayır. Ondan nə üçün "Gülüstan"ı və ya "Şahnamə"ni oxumadığını soruşur, gəncin əlindəki dəftərin azərbaycanca olduğunu biləndə qəzəbdən coşur.

**Uladı it kimi, hürdü, qudurdu,
Qarnına oğlanın təpiklə vurdu.
Dedi: – Kəs, bu sözü eləmə təkrar,
Yolar öz saçını istəklin, ağlar! [4, 143]**

Oğlanla kobud rəftar edən polis deyir ki, Azərbaycanı çox da şişirtmə, sən Tehranı özünə vətən bil. Gənc isə dardan, ölümdən qorxmadığını deyir, onu tutub zindana salsalar da, öz dediyindən dönmür:

**Mənim vətənim var, şanlı elim var,
Nə türkmən, nə farsam, ana dilim var.
Gözümtək sevirəm doğma Təbrizi,
Sinəsi üstündə bəsləyir bizi.
Təbrizi vermərəm yüz min Tehrana
Qurbanam vətənim Azərbaycana! [4, 143]**

Milli hərəkət dövründə Cənubi Azərbaycan poeziyasında iki əsas üslub aparıcı idi. Bunlardan biri heca üslubuna əsaslanan şeir üslubu idi. Lakin demək lazımdır ki, İranda farsdilli şeirdə əruz vəznə Cənubi Azərbaycanda anadilli şeirdə heca vəznənin inkişafını ləngidirdi. Digər üslub da elə həmin əruz vəznəli poeziya idi. Bu üslubun aparıcı siması Milli hərəkət dövrünün şəhid şairi Əli Fitrət idi. Onun ən dəyərli şeirlərini insanları vətəni qorumağa, dil və millət azadlığına səsləyən nəğmələr hesab edə bilərik. Şairin "Vətən eşqində" şeiri fikirlərimizi əsaslandırmağa imkan verir. Bu şeirində də şair həm vətənin ən parlaq təsvirini yaradır, həm də elin mənəvi sərvəti olan ana dilinə fəxrlə dolu sevgisini dilə gətirir:

**Bizə bu dil qalıb əcdadlarımızdan yadigar, anla,
Tamamən bu dil ilə eylərik biz iftixar, anla.
Əgər ki məstsən, ol bircə saət huşyar, anla,
Gələ bir gün, səni Fitrət çəkər bir payı-divanə [7, 37].**

Əvvəldə də qeyd etdiyimiz kimi, Azərbaycan Milli Hökumətinin qərarı ilə Cənubi Azərbaycanda teatrlar, opera, filarmoniya, Milli kitabxana və universitet yaradılmışdı. 1946-cı ildə Təbrizdə fəaliyyətə başlayan universitetin ilk tələbələrindən biri də Məhəmmədağlı Zehtabi Kirişçi olmuşdur. O, həmin universitetdə S.C.Pişəvərinin "Dünya ədəbiyyatı" ilə bağlı apardığı mühazirələrin də dinləyicisi idi. Məlum hadisələrdən sonra Təbriz Universiteti də bağlanır. Zehtabi də bu ağır günlərdə "Sən osan, mən də buyam" şeiri ilə xalqın qarşısına qoyulan ədalətsiz qadağalara etiraz etmişdir:

**Anam "əxtər" deməyibdir mənə, "ulduz" deyib o,
Su donanda deməyibdir "yəxdi", bala, "buz" deyib o.**

**Bəli, daş yağsa da göydən, sən osan, mən də buyam,
Var sənin başqa anan, vardı mənim başqa anam.
Özümə məxsus olan başqa elim vardı mənim,
Elimə məxsus olan başqa dilim vardı mənim [8, 4].**

Dil problemi ilə bağlı Milli hərəkatın əsas siması, eyni zamanda istedadlı publisist və ədəbiyyat xadimi S.C.Pişəvərinin də fikirləri diqqətəlayiqdir. O yazırdı: "Dili vətənpərəstliyə müxalif görənlər vəqəən cahil adamlar gərək olsun. Çünki bu işin təzəliyi yoxdur. Hənzur indi də məscidlər və mənbərlərdə vaizlərimiz xalqın anladığı Azərbaycan dilində vəz edib dini vəzifələrini əncam verməyə dəvət edirlər. Biz Azərbaycan dilinin müxaliflərindən soruşuruq, bu işdə nə pislilik vardır? Niyə bir dildən mənbərdə istifadə etmək olar, amma mədrəsələrdə olmur?" [3, 30].

S.C.Pişəvəri başda olmaqla Azərbaycan Milli Hökumətinin tərəfdarlarının müqavimətinə baxmayaraq, 1941-ci ildə başlayan Milli hərəkat 1946-cı ildə böyük qurbanlar verərək süquta uğradı. Bundan sonra onun haqqında Azərbaycanda, İranda, Rusiyada və xarici ölkələrdə geniş bir tarixşünaslıq ədəbiyyatı yarandı. Bu, danılmaz faktdır ki, İran dövlətinin tərkibində azərbaycanlıların milli şüurunun təkamülü heç bir dövrdə bu qədər kəskin və qətiyyətli olmamışdı. Hətta buradakı millət, dil sevgisi, azadlıq istəklərinin tərənnümü, Şimaldakı kimi, bəzi ideyaların pərdəsində gizlədilmirdi. Ona görə də bu poeziya öz saflığı ilə Azərbaycan şeiri və milli bədii düşüncə tarixində əvəzsiz yer tutur. Bu keyfiyyətlər, təəssüf ki, nə Milli hərəkatdan əvvəl, nə də sonra eyni keyfiyyətə nail ola bildi.

Araşdırmamızda müraciət etdiyimiz dövr ədəbiyyatının istər nəsr, istər poeziya, istərsə də digər sahələri hələ kifayət qədər tədqiq edilməmişdir. Cənubi Azərbaycan demokratik poeziyasında ana dili məsələsinin tədqiqi müasir dövrdə ölkəmizdə gənc nəslin vətənpəvər ruhda tərbiyəsində, onlara millət və dil sevgisi aşılamaq nöqtəyi-nəzərindən də elmi əhəmiyyətə malikdir.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT:

1. Abdullayev C. və b. Müasir Azərbaycan ədəbiyyatı. II c. Bakı: Bakı Universiteti, 2007, 564 s.
2. Əhmədov B. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. II c. Bakı, 2010, 436 s.
3. Əmirov S. Cənubi Azərbaycan milli-demokratik ədəbiyyatı (1941-1990). Bakı: Elm, 2000, 257 s.
4. Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı antologiyası. III c. (1941-1953). Bakı: Elm, 1988, 552 s.
5. Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı antologiyası. IV c. Bakı: Elm, 1994, 404 s.
6. Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. II c. Bakı: Qanun, 2013, 680 s.
7. Cənubi Azərbaycan şairləri. Bakı: Uşaq və gənclər ədəbiyyatı, 1950, 72s.
8. Zehtabi M. Başqa elim, dilim var mənim. Bakı: Elm, 2011, 208 s.

Turkan Gadirova

Mother Tongue problem in South Azerbaijan Democratic poetry
S u m m a r y

In poetry the problem of mother tongue was in the spotlight in different times of history. Generally, this problem is actual for all times. South Azerbaijan`s poets also didn't stay indifferent to this problem. It vividly came to the surface during the democratic movement of 1918-1920s.

Туркан Кадирова

**Проблема родного языка в Южно-Азербайджанской
демократической поэзии**
Р е з ю м е

В иных эпохах истории проблема родного языка в малой или большой степени была в центре внимания. В общем эта проблема актуальна для всех времен. Поэты Южного Азербайджана также были не равнодушны к этой проблеме. Во время демократического движения в 1918- 1920-ых годах, эта проблема появилась еще более раскрытой форме.

OXUDUQLARINIZ:

Rafael HÜSEYNOV. Ötürücülük missiyası3

KLASSİK İRS: TARİXİ VƏ NƏZƏRİ PROBLEMLƏRİ

Rafael HÜSEYNOV. Klassik ədəbi abidələrin tekstoloji bərpasında xüsusi yanaşmalar və Baba Tahir dübeytiləri	11
Şəhla ABDULLAYEVA. Quranın “Yusif” surəsində tərbiyəvi və irfani məqamlar	34
Faiq ƏLİYEV. Ərəbdilli Azərbaycan ədəbiyyatı tarixindən	47
Gülşən ƏLİYEVA-KƏNGƏRLİ. Füzulidəki “rindü-şeyda” anlayışının ədəbi-fəlsəfi şərhə	52
İlahə HACIYEVA. Nizami və Çakərin “Leyli və Məcnun” məsnəvilərində oxşarlıqlar və normadan kənarlaşmalar	59
İlahə MƏMMƏDOVA. Rübai janrı ingilisdilli ədəbiyyatşünasların araşdırmalarında	69
İradə MUSAYEVA. Klassik eşq fəlsəfəsi tarixində ilk roman	75
Nailə MUSTAFAYEVA. Füzuli və müasirlərinin müxəmməsləri barədə	83
Kəmalə NURİYEVA. İ.Y.Kraçkovskinin yeni ərəb ədəbiyyatı sahəsində tədqiqatları	99
Samirə QOCAYEVA. Amerika şairi Henri Uordsvort Lonqfello yaradıcılığı və Şərq motivləri	104
Elnarə ZEYNALOVA. “Tuhfətul-İraqeyn” poeməsindən iki beytin şərhə ..	108

YENİ VƏ MÜASİR DÖVRDƏ ƏDƏBİ-MƏDƏNİ PROSES

Nərminə ƏLİYEVA. Haşım bəy Saqib və onun yaradıcılığında ictimai-siyasi motivlər	117
Nuranə ƏSƏDULLAYEVA. Sovet ədəbiyyatında “ideoloji düşmən” obrazını formalaşdıran sosial-siyasi amillər	131
Bəxtiyar ƏSGƏROV. Bədii düşüncədə yazıçı və tarix problemi	136
Mahirə HACIYEVA. Pakistanda ingilisdilli ədəbi mühitin formalaşması ..	143
Nüşabə HÜSEYNOVA. İnternet ədəbiyyatı – yanaşma bucaqları, münasibətlər sistemi	152
Sevinc AYZAQIZI. Ədəbiyyatımız – mənəvi həyatımız	159
Türkan QƏDİROVA. Cənubi Azərbaycan demokratik poeziyasında ana dili problemi	167
Ülviyyə YUSİFOVA. Abdulla Faruqun şeirlərində humanizm ideyaları	174